

İDARE MERKEZİ
ANKARA, İstanbul Caddesi
Maarif Eminliği yanında

İSTANBUL BÜROSU
İstanbul, Ankara Caddesi
No — 87

HAYAT

Fiati her yerde 15 kuruş
seneliği, posta ile 7,5 Türk Lirası
(Ecnebi Memleketlere 7,5 Dollar)

Abona ve ilan için İstanbul
bürosuna muracaat edilir
Yazı işlerinin mercii Ankara
merkezidir

Hayata, daima hayata.. Dünyaya daha çok hayat katalım!

— NIETZSCHE —

Cilt: V

Ankara, 16 Mayıs, 1929

Sayı: 129

„Parça - Fikir” Değil «Bütün - Fikir» Lâzım...

Mehmet İzzet Bey «Hayat»ın «127» numaralı nüshasında neşrettiği «Usul Kavgası» nam makale ile Bergson'un «hadsî usul»üne temas ediyor ve bunu memleketimizde henüz hiç tanınmayan Bertrand Russel gibi mantıkçı ve riyaziyeci bir feylesofa tenkit ettiriyor: güzel; fakat kendine mahsus bir felsefesi olan bu münekkidin sistemini, madde ve ruhu ne suretle telâkki ettiğini ve bunlar arasında bulduğu münasebetleri, metafizik hakkındaki fikirlerini göstermeden Bergson'un sadece usulüne hasredilmiş bir tenkidin «iphamdan ari fikirler» olabileceğini hiç zannetmiyorum. Bergson ve Russel birer «ideologue», yani fikriyatçı veya kalem kavgacıları olsalardı onları bu suretle tutuşturmakta hiç bir beis olmazdı. Halbuki bunların ikisi de başlıbaşına birer felsefe vücade getirmiş şahsiyetler olduğundan birbirleriyle mücadelelerinin mahiyet ve kıymeti bütün felsefelerinin insicam ve vahdetile anlaşılabilir. Bu yapılmadıkça yekvücut bir felsefenin yalnız bir noktasına tevcih edilmiş okları göstermek bizi Russel'den istifade ettirmedeği gibi Bergson'un hatalı müddealarından da kurtarmaz. Hiç şüphe yok ki felsefi hayatımızın inkişaf ve terakki-si, her yerde olduğu gibi, bizde de mütemadi tenkitlerle olacaktır. Yalnız bu tenkit hakikaten semereli olmak için evvelâ sistemlerin sistemlerle karşılaştırıl-

ması ve tenkidin bundan sonra gelmesi lâzımdır. Çünkü terkip mahsulü olan felsefe sistemlerinin ihtiva ettiği parça-fikir ve parça - müddeaların kuvvet ve kıymetleri, dahil oldukları terkiplerin içinde anlaşılabilir. Nitekim Bergson'un «hads» iddiası, onun ancak madde, ruh ve tekâmül hakkındaki telâkkilerinden örül-müş bir terkip içinde makuldür. Fizik zamanı psikolojik zamandan tamamen ayıran ve birinde cari olan «sebebiyet» i diğerinde bulamayan, birini sırf afakî ve kemmî, diğerini de sırf enfüsi ve keyfi gören bir feylesofun fizik usulleri haricinde bir usul aramasından daha zarurî bir şey olabilir mi? Bu hale göre Bergson'a yapılacak muhalefetin temelini usul mes'elesi değil, ruhiyat meselesi teşkil eder. Bizi Russel'in tenkitlerinden istifade ettirmek isteyen İzzet Beyden evvelâ Bergson'un ruhiyatına karşı muhalifinin yapmış olduğu ruhiyatı tanıtmasını beklemek icap etmektedir. Bu yapıldıktan sonradır ki okuyucular usul kavgasını bir dereceye kadar ısrabilirler?

Russel'in nazariyeleri bazı noktalarda «pluraliste» lere çok yaklaştığı halde bir çok noktalardan bunlardan derin bir surette ayrılır. On dokuzuncu asrın son rub'unda hâkim olan zihniye muhalefeti - anti - intellec-tualizme - karşı bir gün yeni bir zihniyetçilik - intellectualisme - yani bir nevi yeni *tenevvür felsefesi* başlamıştır.

İlhamlarını daha çok his, irade, insanlık gibi beşerî hadiselerden alan ve binnetice yeni bir «anthropomorphisme» yapmış olan zihniye muhalifliğini bir de yeni riyaziye ve yeni fizikin verdiği bir mantık adesesinden geçirmek elbette lâzımdır. Bu vadide giden bir çok yeni feylosoflar arasında Russel bilhassa en ziyade temayüz etmiş şahsiyetlerden biridir. İzzet Bey usulünü değiştirerek bize bu feylesofun mantık ve riyaziye felsefesini ve bunlara istinat ettirdiği ruh ve madde tahlillerini yapar ve bunlardan istintaç edilmiş metafizik ile eyilik ve kötülük fikirlerini teşrih ederlerse Bergson hakkında arzu ettikleri bilva'ata tenkidi hakkile yapmış olacaklardır.

Tanzimattan Ziya Beye gelinceye kadar memleketimizde hâkim olan fikir hayat ve münakaşaları prensip ve sistemlerin gene prensip ve sistemlerle muhakemesinden ziyade bunlardan koparılmış fikir ve mezhep parçalarının birbirleriyle çarpıştırılmalarına dayanıyordu. Bunun da başlıca sebebi o zamanki Osmanlı cemiyetinin mahlût bünyesinden geliyordu. Bu gün ise milli vahdet ve mefkûresi olan bir millet halinde yaşıyoruz. Binaenaleyh artık parça-fikirler ile değil bütün-fikirlerle yuğurulmak ihtiyaç ve zaruretindeyiz zannediyorum. Hele bu yuğurulmak sırf felsefe vadisinde olursa bütün-fikirlerle olan ihtiyaç büsbütün kat'ileşir sanıyorum.

MUSTAFA ŞEKİP

Tefrika: 1

Dostoievski

Büyük Hikâye

MUNİSLER

Türkçeye nakleden: AHMET RAGIP

Muharririn bir kaç kelimesi

Ben bu hikâyeyi «hakikî» telâkki eylediğim halde «hayalî» tavsif ediyorum. Bir noktai nazara göre hikâye hakikaten hayalidir: yani burada hayalî olan «şekil» dir. Bu hususta evvelden bir kaç söz söyleyeceğim:

Bu yazı ne bir hatıra defterinin bir parçası, ne de, tam manasile bir hikâyedir: zevcesinin cesedi önünde duran bir adamı düşününüz. Kadın daha pek az zaman evvel kendisini pençereden aşağıya atmış, intihar etmiş. Adam şimdi tamamiyle methuş ve şaşkındır; henüz daha fikirlerini toplamağa vakit bulamamıştır. Odasında bir aşağı bir yukarı gidip geliyor ve hadiseyi kavramağa, fikirlerini bir nokta etrafına temerküz ettirmeğe cehtediyor. Ötedenberi bu adam, kendi kendileri konuşan «Daülmerak» müptelâlarından biridir. Meseleyi kendisine anlatıyor ve izah etmeğe çalışıyor. Nutkunun zahirî insicam ve teselsülüne rağmen, gerek mantıkan gerek hissen bu adam kendi kendisini sık sık nakz ve cerh ediyor ve bazen de temamiyle teferruat kabilinden şeyleri nakle dalıyor. Bazı fikrî ve kalbî bir huşunet ile beraber, bu adam şurda burda derin hislerini izhar ediyor. Hakikaten yavaş yavaş meseleyi izaha ve fikirlerini bir nokta etrafına toplamağa da muvaffak oluyor. İçinde uyanan bir sürü hatıralar, kendisini hakikati görmeğe mecbur ediyor ve bu hakikat hissinin ve idrakini yükseltmeğe müessir oluyor. Nihayete doğru hikâyenin şivesi bile o karma karışık başlangıca kıyasen değişiyor. «Hakikat» kendisi bu bedbahta pek vazih ve sâde gösteriyor... Her halde sonunda kendisi hakikatin gördüğü gibi olduğuna inanıyor.

Mevzu bu. Hikâye ameliyesi tabiatile inkitalarla devam ediyor ve bir kaç saat sürüyor; şekli de nihayet derecede karışık ve perişandır: bu adam bazen kendi kendisine anlatıyor, bazen de mevcut olmıyan samilerine hitap ediyor.

«Cereyan» bu suretle daima hakikî mecrasını takip etmektedir. Eğer bir stenograf kendisini gizlice dinleyip sözlerini sırf mihanikî bir surette kâğıt

üzerine tespit etmiş olsaydı hikâye benim kaytlarımdan daha fazla sendeleyecek ve daha dağınık kalmış olacaktı. Mamafih stenografi kaytlarındaki «Ruhî inkişaf» safhalarının benimkilerle aynı sırayı takiben gitmiş olacaklarını zannediyorum. Benim bu hikâyede hayalî tesmiye ettiğim cihet, her şeyi tespit etmiş olan mevhum stenograftır ki onun kaytları üzerinde ben işledim.

Mahaza, böyle bir muhayyel icat kerametinin yeni olmadığına burada işaret ederim. «Victor Hugo» «Bir idam mahkûmunun son günü» isimli şah eserinde kerametini bu nev'ine müracaat etmiştir. Vakıa «Hugo» bir stenograftan bahsetmiyor; fakat buna mukabil idam mahkûmunun değil yalnız sonuncu gününde, fakat sonuncu saatinde hatta sonuncu dakikasında bile kâğıt üzerine kaytlar bırakabilecek derecede kuvvet ve metanet sahibi olduğu faraziyesini kabul ediyor ki, bu suretle benim stenografımdan çok daha meşkûk bir ihtimalsizlik ortaya koyuyor. Fakat faraziyesinden sarfı nazar etmiş olsaydı, eserlerinin en hakikisi olan bu büyük eseri asla vücuda gelemiyecaktı.

I

Ben kimdim ve o kimdi? O burada kaldığı müddetçe işler iyi: her lâhza içeriye gidip ona bakıyorum; yarın onu alıp götürecekler, sonra yapıyınız nasıl kalabileceğim? O şimdi misafir odasında, masa üstünde yatıyor. Bir masa yetmedi; iki masayı yan yana getirdilere... Tabutu yarın sabah gönderecekler.. Tabut beyaz, beyaz Napoli kumaşile örtülü... Esasen bundan bahsetmek istemiyordum, şu meseleyi aydınlatmak lâzım. Altı saattenberi bütün kuvvetimi sarfediyorum, bir türlü zihnimi toplayamıyorum. Mesele, evet şu mesele... Boyuna aşağı yokarı... Mesele şöyle... Fakat her şeyi sırasile anlatmalıyım.. Evet sırayı unutmamak lâzım! Efendilerim, ben muharrir değilim... Bunu zaten siz de görüyorsunuz.. Görmeseniz de müsavi..1 Hülâsa meseleyi nasıl anlıyorsam öyle anlatacağım... Bu her şeyi anladığım yok mu? İşte asıl bu noktadan korkuyorum!

— devam ediyor —